

Klart språk i Norden

Titel: Behovet av en minnespolitik – arkiven och den digitala paradoxen

Forfatter: Lars Ilshammar

Kilde: Klart språk i Norden, 2009, s. 116-131

URL: <http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/ksn/issue/archive>

© 2009 författarna och Språkrådet

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Behovet av en minnespolitik

– arkiven och den digitala paradoxen

Digitalisering. Hur bra smakar inte det ordet? Eller migrering? Ännu bättre! Digitalisering och migrering har i vår arkivaliska värld snabbt kommit att bli liktydigt med en välkommen räddning ur de ekonomiska trångmål som ständigt växande behov av magasinutrymme skapar. Framför allt har det kommit att beteckna räddningen från den historiens förgänglighet som är allt traditionellt källmaterials oundvikliga öde.

De nya, helt digitala, eller elektroniska, som begreppet ibland lyder, arkiven tar ju ingen plats alls och orsakar därmed heller nästan inga kostnader för pressade minnesinstitutioner. De gamla arkiven kan samtidigt bevaras för evigheten så snart materialet har placerats i en skanner och förvandlats till ettor och nollor. Vi tycks gå en ny guldålder till mötes, för bevarandet av det förflutna, för forskningen och för det gemensamma kulturarvet.

Och samtidigt – hur falskt, eller i alla fall överdrivet, har det digitala löftet inte visat sig vara? För den historiskt intresserade är det knappast någon överraskning att ny teknik regelmässigt marknadsförs som patentlösningen på allehanda sociala och politiska problem. Under en

tid dominerar de utopiska löftena. Men med tiden brukar teknikbe-
rusningen klinga av och baksmällan ta över. Det digitala löftet är inget
undantag.

Våra kulturpolitiker av alla partifärger pratar fortfarande om digita-
lisering och migrering i närmast ideologiska termer: Ett nytt och allti-
genom godartat informationssamhälle håller på att ersätta det gamla
analoga industrisamhället. I denna nya sköna värld är förstås även kul-
turarvet digitalt. Och i bakgrunden finns, som vanligt, starka ekono-
miska och teknologiska intressen som lever på att underhålla myten
om informationssamhället och som driver på utvecklingen.

Den digitala paradoxen

Digitalisering är alltså en kraft som är svår, kanske omöjlig, att motstå
eller placera sig vid sidan av. Frågan är om det ens är meningsfullt att
inta en sådan posi-
tion. Men det gäller
samtidigt att hålla
sig flytande i den
digitala flodvägen,
så att man inte sveps
med och sugs ner av
strömmen. Jag syftar
på ett arkivaliskt
problem, som myck-
et snart kommer att
vara ett samhälls-
problem: den digita-
la paradoxen.

*En digitaliserad arkivvolym – enklare att skapa på
bild än i verkligheten. Bild: Kalle Lazjala.*

Å ena sidan är vi som arkivföreträdare utsatta för starka förvänt-
ningar, från politiker och anslagsgivare, från arkivbildare och inte
minst från forskare och andra besökare, att digitalisera våra samlingar.

Helst ska de också finnas sökbara på nätet i sin helhet, redan i går. Redan kan ett nytt forskarbeteende utskiljas: antalet förfrågningar via webb och e-post ökar och de personliga besöken blir kortare. Dagens forskare är ofta utrustade med digitalkamera eller egen skanner. Å andra sidan har vi känt till sedan en tid tillbaka att digitaliseringen skapar minst lika många nya problem som den löser gamla.

För det första kan digitalisering på kort och medellång sikt ofta innebära ökade utgifter i ett läge där arkivinstitutionerna redan är hårt ekonomiskt pressade. Material ska inte bara skannas, det måste också förtecknas eller katalogiseras och göras tillgängligt i databaser eller på nätet om det ska vara någon nytta med digitaliseringen. Allt detta kostar ansemliga pengar, som vi ofta inte har.

För det andra avsätter digitaliseringen och migreringen ett växande berg av digitalt arkivmaterial som måste konverteras och migreras till nya lagringsmedier om och om igen, till skyhöga kostnader, ända tills någon i en mer eller mindre avlägsen framtid verkligen löser den digitala långtidslagrings komplicerade problematik.

Jag syftar förstås på de digitala informationsbärarnas, i ett historiskt perspektiv nästan obegripliga, obeständighet och opålitlighet. Bandrullar, hårddiskar, disketter, cd och andra digitala lagringsmedier har redan börjat förstöras i våra arkiv och bibliotek. Och nedbrytningsförloppet är snabbare än någonsin tidigare i historien. Informationsförlustens hastighet – och kostnader – verkar stå i direkt proportion till teknikens inbyggda snabbhet.

Att råda tillfällig bot på denna accelererande sårbarhet och flyktighet är inte billigt. Om man till exempel studerar det svenska Riksarkivets prislista för digitalt långtidsbevarande är årskostnaden 120 kr per påbörjad gigabyte, plus ytterligare 60 kr per fil och 240 kr per filtyp och så vidare. Även utan miniräknare är det lätt att inse att arkivkostnaderna snabbt ackumuleras till stora summor. Det ska nog mycket till innan en fattig organisation börjar leverera arkivmaterial på så tuffa

ekonomiska villkor, om man som statlig myndighet inte är tvingad till det i lag.

I stället för att bli vår räddning ur ekonomiska trångmål och historisk förgänglighet, håller kraven på att digitalisera samlingarna och ta emot elektroniska ("digitalt födda") arkiv på att utvecklas till en växande belastning. Vi riskerar därmed att hamna ur den analoga askan rakt in i den digitala elden. Ändå fortsätter vi att öka på problemet varje dag, under glada rop om digitaliseringens alla välsignelser.

Min poäng så här långt är förstås inte att vi bör avvisa digitaliseringen och klamra oss fast vid det gamla pappersuniversumet. Det vore, av flera skäl, en korkad position att inta. Att minnesinstitutionerna digitaliserar sina samlingar och tar emot nytt material, som allt oftare levereras direkt i digital form, innebär stora och självklara fördelar, inte minst ur ett demokratiskt perspektiv. Tillgängligheten till kunskaper om det förflutna ökar, ofta dramatiskt.

Jag vill i stället förmedla den enkla slutsatsen att det genom digitaliseringen skapas både möjligheter och problem, såväl för- som nackdelar. Jag menar också att vi under de speciella förutsättningar som råder i dag och i den nära framtiden har anledning att vara extra uppmärksamma på baksidorna. En sådan baksida som alltför sällan diskuteras är bevarandets problematik.

DIGITALISERING ÖKAR TILLGÄNGLIGHETEN MEN ÄR TVEKSAMT FÖR BEVARANDE

Digitalisering har ofta fått bli svaret på en fråga som inte har ställts. Och om den frågan främst rör bevarande bör digitaliseringen betraktas på ett annat sätt än om frågan i första hand gäller tillgängliggörande. Eller annorlunda uttryckt: Digitalisering är ett fantastiskt verktyg för att öka tillgängligheten till kunskaper om det förflutna, men är mera tveksamt för att säkra det långsiktiga bevarandet och kan bli förödande för minnesinstitutionernas ekonomi.

Med detta sagt bör man förstås inte glömma bort att det också finns ett nära samband mellan bevarande och tillgängliggörande. Om inget material om det förflutna har bevarats till eftervärlden, kommer heller inga kunskaper att existera som kan göras tillgängliga. Att eftersätta bevarandet och satsa alla resurser på digitalt tillgängliggörande är alltså ingen lysande idé i det långa loppet.

Till denna problematik ska läggas att det i dag finns allt fler organisationer som inte fungerar på traditionellt sätt med styrelser och protokollförda årsmöten, utan kanske bara existerar som löst sammansatta nätverk eller som diskussionsforum på nätet. Dessa nya former av mer eller mindre it-baserad aktivism lämnar inte av egen kraft ifrån sig några trycksaker eller något arkivmaterial till eftervärlden. Om vi inte skapar mekanismer för att aktivt leta upp och spara deras material kan framtiden bli utan minne.

Även etablerade organisationer, som politiska partier, fackförbund och massmedieföretag, hamnar på flyktighetens sluttande plan när de blir alltmer nätberoende. Till skillnad från pappersvärldens logik innebär webben en ständigt pågående publicering. När nätet blir organisationernas centrala informations- och kommunikationskanal, hur ska man då säkerställa att viktiga nyheter och inlägg bevaras? Utmaningen handlar om att uppfinna rutiner för att mer eller mindre kontinuerligt spara innehåll. I dag är detta en angelägenhet för – ingen. Källmaterialet om vår samtid riskerar därmed att aldrig skapas.

Dessutom pågår snabba och dramatiska organisationsförändringar, inte minst inom det fackliga området och inte sällan pådrivna av ny informations- och kommunikationsteknik. Ett talande exempel: 1944 hade svenska LO [*da.* LO; *no.* LO; *fin.* SAK] totalt 44 medlemsförbund. I dag har de krympt till 15, och diskussioner om nya sammanslagningar pågår. I skapandet av dessa nya slagkraftiga organisationsstrukturer är omsorgerna om arkivet sällan ett prioriterat område. När olika traditioner inom arkivbildning och arkivvård möts och blandas

uppstår ofta oreda, som förr eller senare också fortplantar sig till minnesinstitutionerna.

KRAVEN PÅ DIGITALISERING SVÅRA ATT UPPFYLLA FÖR DE ENSKILDA ARKIVEN

Nu var det inte bara om detta allmänna arkivdilemma som jag egentligen hade tänkt resonera, utan också om mera praktiska och jordnära aspekter på temat digitalisering och mottagande av digitala arkiv, särskilt några som kanske är speciella för de enskilda arkiven inom mitt område. Flera omständigheter som kan härledas ur den digitala paradoxen, och som påverkar hela arkivsektorn, blir nämligen särskilt tydliga just när man betraktar exempelvis folkrörelse- och föreningsarkiven.

De enskilda arkiven, utanför statens arkiv och andra offentliga arkivinstitutioner, är till att börja med i regel små och tilldelas knappa resurser. Om de har bidrag från stat och samhälle är det vanligen ett högst marginellt tillskott till verksamheten. Ibland lyckliggörs de med tillfälliga projektmedel, som tillåter dem att bygga upp nya verksamheter halvvägs, men som inte skapar den nödvändiga och långsiktiga kontinuiteten. Ofta är de enskilda arkiven dessutom helt beroende av ideella insatser. Medelåldern bland personalen brukar vara hög, liksom andelen anställda med olika former av bidrag.

*Digitalisering av arkiv kan vara ett
komplicerat pussel. Montage: Lars
Ilshammar.*

De utmaningar som digitalisering och mottagande av elektroniska arkiv ställer arkivsektorn inför är således extra svåra för de enskilda arkiven. Sammanfattningsvis handlar det dels om ett resursproblem, dels om ett kompetensproblem.

Den digitala kedjan skanna–katalogisera–bevara–konvertera/migra ställer krav på ökade såväl personella som ekonomiska resurser under lång tid framöver. Programvaror, it-system och drift av digitala informationslager har redan visat sig vara kostsamma utgiftsposter – en smärtsam överraskning för många som varit fångade av myten om digitalisering som universellt besparingsinstrument.

Digitaliseringen förutsätter samtidigt nya kunskaper och färdigheter. Förutom diverse mer eller mindre tekniska specialkunskaper kan vi redan se en begynnande gränsupplösning mellan arkivarier och bibliotekarier. Det är alltså fullt rimligt att tänka sig att vi i framtiden kommer att ha helt nya yrkeskategorier bland vår personal.

Redan i dag kan vi se embryonala former av en ny minnesbevarande profession växa fram i de olika ABM-samarbeten (institutionaliserade samarbeten mellan arkiv, bibliotek och museer) som etablerats här och var i landet. Tills vidare fordrar digitaliseringen dock ökad satsning på kompetensutveckling av befintlig personal och föder även behov av nya kompetenser som exempelvis it-arkivarier inom institutionerna.

Lägg till detta att upphovsrätten och dess radikala utvidgning i både tid och omfattning skapar såväl resurs- som kompetensproblem. Att publicera arkivmaterial på nätet kommer i växande omfattning att kosta pengar. Dessutom är upphovsrätt en snårig gren av juridiken, och det krävs ofta specialkunskaper för att avgöra vad vi får respektive inte får göra.

Hur dessa komplexa problem ska kunna lösas är inte lätt att säga. En slutsats är att minnesinstitutionerna själva bör bli mera kritiska till de ständigt ökande kraven på digitalisering, mera nogräknade med att

göra skillnad på bevarande och tillgängliggörande och mera aktiva för att peka på behovet av ökade resurser.

Frågan om resurser är förstås central, och kan egentligen bara adresseras uppåt till politiska beslutsfattare, arkivmyndigheter som Riksarkivet och intresseorganisationer inom arkivområdet. En mera övergripande slutsats rör därför samhällets behov av en sammanhållen och offensiv minnespolitik. En sådan politik saknas i dag, trots många vackra ord om kulturarvets betydelse för demokratin och handlingsplaner för bevarande av kulturarvet.

Traditionellt har politik handlat om konkreta åtaganden som att stifta lagar och att fördela gemensamma resurser. Och det är just ett handlingsprogram av den karaktären som borde ligga till grund för samhällets minnespolitik, om besluten ska vinna respekt och legitimitet och kulturarvet säkras. Den stora svenska Kulturutredningen kommer ju snart att överlämna sitt betänkande. Här följer utan anspråk på fullständighet en skiss över några tänkbara huvuddrag i en sådan politik:

- Den tekniska infrastrukturen behöver för det första sättas i fokus. Bredbandsutbyggnaden bör fullföljas så att alla medborgare garanteras säker tillgång till en snabb och billig nätuppkoppling, oavsett var man bor. Utan bra uppkoppling spelar det ingen roll hur mycket kunskap som finns på nätet.
- Kunskaper om Internet och teknikvana bör prioriteras. Det finns fortfarande många människor som står mer eller mindre utanför det digitala samhället. Personal-pc-reformen exempelvis bör fortsätta och utvecklas till nya grupper för att garantera goda basfärdigheter.
- Den legala tillgången till information, kunskap och kultur på nätet måste säkerställas. En digital upphovsrätt, som på ett bättre sätt balanserar såväl användarnas/medborgarnas som upphovsrättsägarnas intressen, bör införas skyndsamt.

- Den länge annonserade 24-timmarsmyndigheten behöver påskyndas. Nya, offentliga e-tjänster, som placerar medborgaren i centrum, bör utvecklas genom gränsöverskridande samarbete mellan myndigheter, kommuner och landsting. I det sammanhanget behöver själva designen av webbplatser och e-tjänster också demokratiseras.
- Digital långtidslagring bör göras till en prioriterad nationell forskningssatsning. Genom samverkan mellan myndigheter, universitet och företag, kan resurser skapas för att lösa det digitala bevarandets växande problem. Tills vidare behövs också ett regelverk som ålägger minnesinstitutionerna att anpassa sin verksamhet efter de tekniska och ekonomiska möjligheterna att långtidsbevारा digitalt material.
- Sist men inte minst måste ökad uppmärksamhet ägnas åt att samla in och bevaka all den kunskap som i dag produceras och publiceras på nätet. Frågan om skyldighet att leverera digitalt material – ”e-plikt” – behöver få en skyndsam lösning om samhället inte ska drabbas av ohjälpliga informationsförluster.

Dock, det beror delvis på oss själva om beslutsfattarna lyssnar eller inte. Hittills har vi inte varit alltför skickliga på att göra våra röster hörda, kanske därför att vi av tradition är en tyst och försynt yrkesgrupp.

Jag tror att vi som arkivföreträdare måste bli mycket mera högljudda, påstridiga och inte minst obekväma om vi ska få gehör för våra (som ju också är hela samhällets) behov. Vi behöver långsiktigt ökade resurser för att klara digitaliseringens utmaningar – inte fortsatta nedskärningar. Under den framtid vi kan överblicka kommer digitalisering nämligen inte att innebära några besparingar.

Här finns mycket att lära från våra mera synliga kolleger på bibliotek och museer. Det räcker inte att knyta näven i fickan, vi måste våga

knyta den i offentligheten också. Uppgiften handlar om att ganska handgripligen göra makthavare medvetna om den digitala paradoxen och om arkivområdets betydelse.

SAMMANSLAGNING AV VERKSAMHETER OCH SAMARBETE ÖVER NATIONSGRÄNSERNA ÖNSKVÄRT

Kanske behövs det också en strukturreform. Arkivsektorn är splittrad på statliga, kommunala och enskilda arkiv. Men den är också företräd av alltför många och alltför svaga röster. Åtminstone här i Sverige är vi en handfull små arkivorganisationer som skulle behöva bli färre, eller en enda, för att bli starka och inflytelserika.

Vid sidan av denna mera politiska dimension är det rimligt att vi i framtiden delar på vissa centrala och dyrbara infrastrukturer som utbildning och drift av system, tekniska standarder och informationslager. Det är knappast vettigt att var och en gör stora investeringar i framför allt teknik, när vi knappt har pengar till löpande verksamhet. Och när jag skriver ”vi” så menar jag först och främst den enskilda arkivsektorn, men i vidare mening hela arkivvärlden.

En inte helt orimlig tanke – digitalisering medför ju en ökad gränsupplösning på flera sätt – är att samarbetet i digitaliseringens kölvatten också utvidgas över nationsgränserna. De nordiska länderna är redan i begränsad omfattning inblandade i ett sådant samarbete. Det alltmera sammanlänkade Europa erbjuder också möjligheter till samarbete mellan minnesinstitutioner.

ARBETET MED DIGITALISERING PÅ ARBETARRÖRELSENS ARKIV OCH BIBLIOTEK

Jag tänkte också helt kort berätta något om våra egna erfarenheter av digitalisering och mottagande av elektroniska arkiv på Arbetarrörelsens arkiv och bibliotek i Stockholm.

Vi är ett stort enskilt arkiv, kanske det största i Sverige, med 24 hel-

tidsanställda och en budget på ca 20 miljoner kronor om året. Vi är också en gammal institution, grundad redan 1902, rik på erfarenheter och kunskaper. Ändå tar vi i princip inte emot elektroniskt arkivmaterial över huvud taget – det gäller både digitaliserat material och material som skapats i digital form. Orsaken är lika enkel som beklaglig – vi kan i dag inte garantera bevarandet på lång sikt och då vill vi inte heller ta ansvar för det digitala materialet.

I nuläget kräver vi att de organisationer som lämnar sitt arkivmaterial till oss, också stora fackförbund, först skriver ut innehållet på arkivbeständigt papper – det gäller även webbplatser – vilket förstås är lite motsägelsefullt och på sikt en ohållbar strategi. Vi ser den därför som en sorts uppehållande strategi, i väntan på bättre och billigare metoder för digitalt långtidsbevarande.

Hittills har organisationerna också varit förvånansvärt förstående. Att det ändå ligger en del disketter, hårddiskar och gamla bandrullar på våra arkivhyllor får väl skyllas på att arkivarier i regel är snälla och hellre ser mellan fingrarna med principerna än låter värdefullt arkivmaterial gå till spillo. Men bevarandet av innehållet kan vi som sagt inte garantera, och en del riktigt gamla skivminnen från anno dazumal fungerar nog bäst som curlingstenar i dag.

När det gäller digitalisering av våra egna befintliga arkiv har instinkten varit att skynda långsamt, lära av andra – framför allt de stora statliga minnesinstitutionerna som Riksarkivet – och inte låta oss pressas att ge oss in i någon massdigitalisering som skulle kunna bli tekniskt tveksam och ekonomiskt kostsam. Det vi faktiskt har digitaliserat till dags dato är nästan uteslutande arkivmaterial av speciellt slag och då i form av särskilda projekt finansierade med externa medel.

I samarbete med Svenska Filminstitutet och Statens arkiv för ljud och bild (SLBA) har vi digitaliserat större delen av vårt filmbestand, cirka 400 filmer, från 1920-talet och framåt. Originalfilmerna kommer i framtiden att förvaras i klimatsäkrade magasin i Filminstitutets

dokumentärfilmsarkiv i Grängesberg, medan vi kan göra de digitaliserade versionerna tillgängliga för besökare i våra lokaler i Stockholm. Däremot kan filmerna av upphovsrättsskäl ännu inte läggas ut på nätet.

Tillsammans med SLBA, och med så kallad accessfinansiering från Statens kulturråd, digitaliserar vi för närvarande vårt omfattande bestånd av ljudband. Projektet är treårigt och har sysselsatt tre personer på heltid, en projektledare och två ljudtekniker. Här kan man nämna ståltrådsbanden i statsminister Tage Erlanders arkiv särskilt, ett unikt politiskt material som i praktiken skulle vara omöjligt att använda utan digitalisering. När projektet är avslutat kommer det digitaliserade materialet att bli tillgängligt för besökare både på vår forskarexpedition och hos SLBA. Upphovsrättsliga frågor hindrar oss tyvärr att i dagsläget publicera ljudfiler på Internet.

Ljudbandsprojektet har visat att det inte är själva skanningen som kräver de stora resurserna, utan för- och efterarbetet. Därför är det extra viktigt att ta ställning till syftet med digitaliseringen. Handlar det i första hand om bevarande eller om tillgängliggörande, och i så fall genom vår forskarexpedition eller på nätet? Om materialet ska läggas ut på nätet krävs, förutom diskussionen om upphovsrätt, en väl genomarbetad policy för hur de enskilda dokumenten eller filerna ska presenteras.

En intressant och komplicerande omständighet är ju att nätet inte bara vänder sig till akademiska forskare utan till en bredare allmänhet, som kan behöva utförliga förklarande texter, något som ställer särskilda krav på kompetens hos den som ska beskriva dokumenten eller filerna. Vidare kan det behöva göras klart om ett material presenteras i sin helhet, eller bara i form av ett urval. Rör det sig om ett begränsat urval krävs också beskrivningar av allt material som *inte* finns tillgängligt i digital form, för att förhindra att detta osynliga material försvinner in i den analoga osynligheten.

Med finansiering från Olof Palmes minnesfond har vi byggt upp en särskild webbplats med material ur Olof Palmes arkiv: <<http://www.olofpalme.org>>. Sommaren 2007 skannades omkring 25 000 sidor, främst tal, i samarbete med företaget Infodisk Media i Riga, Lettland. Under 2008, räknar vi med att skanna ytterligare ca 20 000 sidor. Parallellt byggs webbplatsen ut med bildmaterial och ljudinspelningar, temasidor, hjälptexter och en pedagogisk tidslinje.

Projektet har redan gett värdefulla erfarenheter av webbpublicering. En sådan erfarenhet är att material som *inte* läggs ut på nätet riskerar att "förmörkas" och bli jämförelsevis mera otillgängligt än tidigare. Forskare, som andra människor, följer ju ofta minsta motståndets lag. Webbpublicering tycks också leda till att frågorna internationaliseras i allt större utsträckning, vilket förstås är positivt, men också ställer andra krav på oss. En tydlig trend är att antalet internationella förfrågningar ökar i webbpubliceringens spår.

Genom The International Association of Labour History Institutions medverkar vi också i projektet Labour History Index <<http://search.labourhistory.net>>, som syftar till att utveckla ett gemensamt webbaserat sökgränssnitt för medlemsinstitutionernas samlingar. En första version finns redan i drift sedan ett par år, främst inriktad på arkivmaterial med internationell eller transnationell anknytning.

Slutligen har fanor, affischer och delar av vår stora fotosamling skannats genom samarbete med Stiftelsen Föremålsvård i Grängesberg, eller fotograferats med digitalkamera. Dessa inskanningar ska ligga till grund för uppdaterade register där arkivmaterial avbildas digitalt och i vissa fall också kommer att kunna laddas ner lokalt. Stiftelsen Föremålsvård, som nu hotas av drastisk neddragning, har digitaliserat över 60 000 foton, inklusive skioptikonbilder, glasnegativ och diabilder, vidare affischer av mindre format, och som test också stillfilm, en hittills försummad historisk källa – eftersom den varit svårtillgänglig för forskarna.

Detta var några digitala glimtar ur en i stort sett fortfarande analog arkivverklighet. Den stora frågan återstår alltså: Ska vi ge oss in på en digitalisering av de stora arkivbestånden, och vem är i så fall villig att stå för kostnaden? I dagsläget ser kalkylen något dystert ut. Om våra finansierare inte vill skjuta till resurser för att den nuvarande verksamheten ska kunna hålla jämna steg med pris- och löneökningarna, hur kan vi då hoppas på att få mera pengar för just digitalisering? I det allmänna medvetandet skulle ju digitalisering spara resurser, inte leda till ökade kostnader.

Vi behöver därför bedriva ett aktivt upplysningsarbete riktat till finansierare och uppdragsgivare, vilket inte ter sig helt lätt med tanke på den högljudda retorik som förkunnar digitalisering som svaret på alla tänkbara problem inom och utom arkivsektorn. En sak är alldeles säker – kraven och förväntningarna från omvärlden på att arkiven ska vara digitala och finnas på webben högst en tangenttryckning bort kommer att fortsätta växa. Vi är därför tvungna att på något sätt lära oss leva med den digitala paradoxen under överskådlig tid framåt.

DIGITALISERING – LÖSNING PÅ LAGRINGEN ELLER UTPLÅNING AV MINNENA?

Till sist: I dag är den digitala paradoxen framför allt vårt problem som är verksamma inom den minnesbevarande sektorn. Mycket snart, om vi inte redan är där, kommer den att vara allas problem. Våra liv blir alltmer digitala, alltmer beroende av digitala kommunikationsformer och lagringsmedier. I dag har datorn blivit vår viktigaste minnesbank och kommunikationscentral. Det är i datorn och på nätet som vi organiserar livet, håller kontakt med världen och förvarar det personliga arkivet.

Men när våra personliga minnen lagrade på hårddiskar, cd och usb-minnen eroderar, när semesterbilderna, dagboken och alla låtarna i iTunes inte finns längre, när bloggen och mejlen bleknar bort – då

väntar en kollektiv digital ångest av enorma proportioner. Och då om inte förr kommer ansvar att utkrävas av dem som visste men inget gjorde, eller som inget visste och inte heller ville veta. Frågan har alltså en laddning som borde göra den politiskt intressant, eller farlig.

Omvänt kan man lugnt förutspå att den borde ha en megastor politisk och ekonomisk potential. I förenandet av kulturarv och tillväxt finns grunden för en ny världsomfattande industri, framtidens Nokia och Ericsson. Den som knäcker långtidslagringens problem blir nästa Niklas Zennström (svensk it-entreprenör) eller rent av nästa Bill Gates.

Därför är det förunderligt att så lite innovationskraft, så magra ekonomiska resurser och så få politiska tankar ägnas åt saken i länder som vill räkna sig till världens ledande it-nationer.

Möjligen ska man läsa ointresset för det digitala samhällets mera problematiska sidor som en tidssignal. Samtiden brukar ju ibland beskrivas som ett postpolitiskt tillstånd. Med det menas att det politiska systemet i Sverige, Norden och andra västländer medieanpassas till utspel med fokus på symbolfrågor och karismatiska personer. Det blir viktigare för politiker att synas, lära sig hantera medier och låta handlingskraftiga i tv än att uppnå verkliga resultat.

I denna politik bortom politiken har visioner och långsiktiga strategier inte längre något utrymme. Med följd att de stora, och därför svårlösta, samhällsproblemen ofta sopas under mattan eller skjuts på en obestämd framtid.

Sälunda kan man i de senaste årens stora antal policydokument på området hitta många vackra formuleringar om betydelsen av att kulturarvet digitaliseras så att fler människor får tillgång till vårt gemensamma minne. Däremot är de resurser som tilldelats verksamheten väldigt knappa, och det finns ingen strategi över huvud taget för att lösa bevarandets nyaste och svåraste problem.

Utän minnesbärare inget minne, och inget kulturarv. Så enkelt kan

den digitala paradoxens dilemma formuleras. Aldrig har det funnits så mycket information sägs det, men mänskligheten har heller aldrig haft så dåligt minne, eller gjort så lite åt saken. Femton år efter Internets genombrott är det nu hög tid att vakna upp ur framtidsberusningen och inse att goda, demokratiska samhällen inte skapas av sig själva. Som vanligt krävs det engagemang, politiska vägval – och resurser.

LARS ILSHAMMAR är historiker, journalist och chef för Arbetarrörelsens arkiv och bibliotek i Stockholm. Som historiker har han mest intresserat sig för teknik och politik och för mötet dem emellan. Hans avhandling "Offentlighetens nya rum" (2002), behandlar den svenska it-politikens framväxt under perioden 1969–1999. Han har även ett förflutet som chefredaktör för Örebro-Kuriren.